

W dniu 4 listopada 2021 r. odbyły się III Siedleckie Spotkania Archiwoznawcze, których temat brzmiał „Twórcy nietypowi i ich pozostałość aktowa”. Współorganizowali je: Instytut Historii Uniwersytetu Przyrodniczo-Humanistycznego w Siedlcach oraz Archiwum Państwowe w Siedlcach. Przybyłych powitali przedstawiciele organizatorów: dr hab. Dariusz Magier, Dziekan Wydziału dr hab. Beata Walęciuk-Dejneka i dr Grzegorz Welik, dyrektor Archiwum Państwowego w Siedlcach. Po tym odbyło się pięć paneli, w których wygłoszono 21 referatów. Wystąpienia referentów zapoczątkował Jordan Siemianowski z Uniwersytetu Szczecińskiego, który omówił polonika archiwalne Einara Nielsena w zbiorach Biblioteki Uniwersyteckiej w Bergen. Przedstawił Einara Nielsena, urodzonego w 1875 r. w Bergen gdańskiego maklera, norweskiego urzędnika konsularnego, armatora i znawcę obszaru Morza Bałtyckiego w okresie międzywojennym. Był on jednym z kierujących firmą maklerską Bergenske & Walford Baltic Transports Ltd. w Gdańsku, przekształconą z czasem w Bergenske Baltic Transports Ltd., działającą do 1937 r. Jednocześnie pełnił funkcję konsula (1926-1936), potem konsula generalnego Norwegii w Gdańsku (1936-1937). Pozostawiona po jego działalności dokumentacja, w tym także korespondencja, trafiła do Biblioteki Uniwersyteckiej w Bergen.

Z kolei Paweł Glugla z Tarnowa przybliżył postać prozaika, poety i tłumacza literatury węgierskiej i rosyjskiej Tadeusza Nowaka (1930-1991), jako „aktotwórcy nieoczywistego” i scharakteryzował jego spuściznę w Miejskiej Bibliotece Publicznej im. J. Słowackiego w Tarnowie. Podzielono ją tematycznie na siedem działów: czasopisma, książki, prace dyplomowe dotyczące jego twórczości, rękopisy i maszynopisy, korespondencję, odznaczenia oraz inne. Dział czasopism obejmuje 35 tytułów z lat 1945-2009, książek – 1067 woluminów, zaś wśród prac dyplomowych jest jedna praca doktorska i trzy magisterskie. Części rękopisów i maszynopisów oraz korespondencji dotychczas nie opisano ani nie skatalogowano. Spuściznę dopełniają: maszyna do pisania „Consul” i portret pisarza pędzla Jana Wałacha. Mirosław Roguski, reprezentujący Zamek Liw. Stowarzyszenie Kulturalne Ziemi Liwskiej, skupił uwagę na pozostałości aktowej po Tymoteuszu Łuniewskim (1847-1905), ziemianinie osiadłym w Guzówce w powiecie łukowskim. Od 1874 r. był on właścicielem Korytnicy w powiecie węgrowskim, któremu należy przypisać wiele określeń: etnograf, archeolog, agronom, wynalazca, racjonalizator, meteorolog, genealog i społecznik. Stanowił przykład „poszukiwań innych form walki o historię, tożsamość (...)”. W swoim majątku stosował nowatorskie metody uprawy ziemi oraz prowadził szeroką działalność produkcyjną żywności. Przyjaźń z kolegą szkolnym Zygmuntem Glogerem szła w parze z rozwijaniem pasji archeologicznych i etnograficznych. Nie będzie zatem wyolbrzymieniem stwierdzenie, iż Tymoteusz Łuniewski wniósł nieoceniony wkład dla gospodarczego, społecznego i kulturalnego rozwoju swojego regionu. Dokumentację związaną z Łuniewskim można badać w Archiwum Głównym Akt Dawnych, Archiwum Polskiej Akademii Nauk, Bibliotece Narodowej oraz Zakładzie Narodowym im. Ossolińskich we Wrocławiu. Z kolei Krzysztof Prętki z Uniwersytetu Medycznego im. Karola Marcinkowskiego w Poznaniu zarysował działalność naukową i organizacyjną prof. zw. dr. hab. Antoniego Horsta (1915-2003) w świetle zbiorów Archiwum Uniwersytetu Medycznego im. Karola Marcinkowskiego w Poznaniu. Antoni Horst to postać z pewnością zasługująca na

uwagę. Urodzony w wielodzietnej rodzinie, późniejszy profesor medycyny, genetyk i fizjolog, ukończył studia w 1944 r. na Tajnym Uniwersytecie Ziemi Zachodnich w Warszawie. W latach 1956-1959 pełnił funkcję rektora poznańskiej Akademii Medycznej. W 1963 roku utworzył na Akademii Medycznej Zakład Genetyki Człowieka, pierwszą taką placówkę naukową w Polsce, natomiast w 1974 r. z jego inicjatywy powstał w Poznaniu Zakład Genetyki Człowieka PAN, którego został dyrektorem. Autor wielu wybitnych prac naukowych, działał również jako członek towarzystw naukowych, m. in.: Polskiego Towarzystwa Immunologicznego i Polskiego Towarzystwa Genetycznego.

Kolejny panel rozpoczął Bartosz Drzewiecki (Uniwersytet Pedagogiczny im. KEN w Krakowie), który poruszył zagadnienie pozyskiwania i gromadzenia spuścizn naukowych. Omówił zawartość kilku z nich, np. Adama Wolffa (naukowa) i Włodzimierza Budki (naukowa i osobista), przechowywanych w Archiwum Nauki PAN i PAU w Krakowie. Za wzór w pozyskiwania nowych spuścizn podał Uniwersytet Mikołaja Kopernika w Toruniu. Zwrócił uwagę także na obserwowane ich ubożenie, ze względu na rozwój techniki – brak brulionów, kolejnych wersji prac, baz danych, na podstawie których różne prace powstały, korespondencji, którą zastąpiły telefony, e-maile. Po tym Beata Stalczewska (Archiwum Państwowe w Olsztynie) przedstawiła zawartość zespołu archiwalnego nazwanego „Archiwum rodziny Małków”, przejętego do archiwum w 2020 roku. Zawiera on archiwalia naukowe, społeczne i rodzinne małżeństwa Karola i Wilhelminy Małek. Karol nazywany „królem Mazurów”, patriota i działacz mazurski, przez dziesięciolecia działał na rzecz zachowania kultury mazurskiej i ochrony jej ludności. Przed wojną był współzałożycielem Związku Mazurów, po wojnie twórcą Mazurskiego Uniwersytetu Ludowego. Następnie Adam Panasiuk (Katolicki Uniwersytet Lubelski) omówił osiemnastowieczne inwentarze miasteczek Hanna, Kodeń i Sławatycze, przechowywane w Archiwum Głównym Akt Dawnych. Kolejna prelegentka, Urszula Kacperczyk (AGAD), opowiedziała o protokole pierwszej publicznej składki zorganizowanej w czasie obrad Sejmu Czteroletniego (w listopadzie 1788 r.) na rzecz wojska. Na zakończenie panelu Anna Wajs (Archiwum Państwowe w Warszawie) przedstawiła zawartość czterech zbiorów negatywów i fotografii przechowywanych w AP w Warszawie. Wszystkie wykonane zostały przez niemieckich żołnierzy przebywających w czasie II wojny światowej w Polsce, część z nich dotyczyła Warszawy i Siedlec. Kopie cyfrowe części zbiorów są udostępnione na stronie internetowej warszawskiego archiwum.

Trzeci panel rozpoczął Adam Grzegorz Dąbrowski (Archiwum Akt Nowych), który krótko przedstawił zasób nieaktowy tegoż archiwum: pergaminy (najstarszy z 1733 r.), starodruki (najstarszy z 1554 r.), dokumentację techniczną (30 tys. j. a.), fotograficzną (235 tys. negatywów przejętych od zlikwidowanych koncernów wydawniczych), kartograficzną, nagrania radiowe, materiały sfragistyczne, muzealia i sztandary. Adrian Kossowski (Archiwum Państwowe w Warszawie) uchwycił elementy życia codziennego występujące w zespole „Archiwum rodziny Pawłowskich”, zachowane na fotografiach, w korespondencji, na wizytówkach, karykaturach i muzealiach (popielniczka, maselniczka, podstawki pod szklanki). Tomasz Czarnota (Uniwersytet Marii Curie-Skłodowskiej w Lublinie) mówił o zbiorach zlikwidowanego w 1991 r. oddziału Muzeum Narodowego w Lublinie, noszącego oficjalną nazwę Muzeum Ruch Robotniczego im. Bolesława Bieruta w Lublinie, a nieoficjalnie nazywanego „Popelina Bieruta”. Harcmistrz Rafał Openkowski (UMK w Toruniu) omówił spuścizny instruktorów harcerskich Chorągwi Kujawsko-Pomorskiej Związku Harcerstwa Polskiego. Konrad Majchrzak (Uniwersytet Marii Curie-Skłodowskiej w Lublinie) omówił dokumentację wytworzoną przez Wojewódzki Komitet Zjednoczonego Stronnictwa Ludowego w Lublinie.

Na najkrótszy panel IV złożyły się trzy referaty. Katarzyna Pajdych z Uniwersytetu Kardynała Stefana Wyszyńskiego w Warszawie omówiła działalność Muzeum Społecznego w Warszawie (1921-1939) w świetle zachowanych dokumentów archiwalnych. Muzeum to, funkcjonujące dzięki darowiznom osób prywatnych, jak też rozmaitych instytucji, jak chociażby Biblioteka Ministerstwa Spraw Zagranicznych, Biblioteka Sejmowa, Główny Urząd Statystyczny, Biblioteka Publiczna m. st. Warszawy, Muzeum Narodowe, w ciągu lat 20. XX w. cieszyło się wzrastającym zainteresowaniem użytkowników. W 1924 r. odwiedziło je 118 osób, a w 1929 r. ich liczba sięgnęła 2694. „Archiwalia nieoczywiste” w zbiorach muzeów etnograficznych zaprezentował na przykładzie kolekcji Muzeum Kultury Ludowej w Kolbuszowej Arkadiusz Więch z Uniwersytetu Jagiellońskiego. Istotną częścią Muzeum jest skansen, położony na niemal 30 hektarach. Najstarszymi obiektami architektonicznymi są m. in. dwór z Brzezin z 1753 r. oraz kościół z Mielca-Rzochowa postawiony w 1843 r. Muzeum w Kolbuszowej posiada swoje archiwum, którego bogate i różnorodne tematycznie zbiory podzielone są na pięć działów: archiwum historyczne (dokumenty od XVIII w., plany, rysunki z XIX w. i inna dokumentacja związana z powiatem kolbuszowskim), etnograficzne, fotograficzne, dokumentacji mechanicznej (taśmy magnetofonowe, taśmy wideofoniczne i nośniki cyfrowe) oraz archiwum dokumentacji technicznej (dokumentacja obiektów architektury drewnianej województwa podkarpackiego, często już znajdujących się w skansenie). Archiwum etnograficzne zawiera przede wszystkim rękopisy, rysunki, szkice terenowe, inwentaryzacje, plany sytuacyjne, wzory haftów i wycinanek, druki ulotne oraz ok. 500 szerokich tematycznie wywiadów, dotyczących np. relacji ludności polskiej i żydowskiej. Z kolei Piotr A. Czyż z Uniwersytetu Przyrodniczo-Humanistycznego w Siedlcach oraz Muzeum Ziemiaństwa w Dąbrowie Oddziału Muzeum Regionalnego w Siedlcach omówił obecność przywilejów w zbiorach muzealnych na przykładzie wybranych ośrodków muzealnych, np. Muzeum Historii i Tradycji Waldemara Kosieradzkiego w Łosicach, Muzeum – Zespołu Synagogałnego we Włodawie czy Muzeum w Przeworsku Zespołu Pałacowo-Parkowego. Przywileje trafiały do tych muzeów często jako dary dawnych szlacheckich rodzin, były w posiadaniu cechów rzemieślniczych, władz miast. Są to bowiem najczęściej przywileje dla miast i cechów. Niekiedy doczekały się rzetelnego naukowego opracowania, jak np. dokumenty z Przeworska („Dokumenty historyczne dla miasta Przeworska” – opracowanie albumowe kustosa Muzeum Małgorzaty Wołoszyn), dzięki któremu została spopularyzowana wiedza o tych dokumentach.

W ostatnim panelu przedstawiono cztery referaty. Arkadiusz Zawadzki (UPH w Siedlcach) na przykładzie kancelarii Instytutu Historii UPH mówił o dokumentacji niearchiwalnej wytwarzanej we wszystkich kancelariach. Andrzej Albiniak (Janów Lubelski) w sposób niezwykle ciekawy i erudycyjny omówił problemy związane z datacją i autorstwem dziewiętnastowiecznego opisu szopki kukielkowej z Międzyrzecza Podlaskiego. Barbara Tekely-Skrętowicz (UPH w Siedlcach) opisała pracę organizacji non-profit KLĄSTORISKO nad rekonstrukcją zburzonego w połowie XVI w. klasztoru kartuzów na Spiszu (Słowacja) i prowadzoną przez nią kronikę rejestrującą kolejne etapy odbudowy oraz osoby w tym uczestniczące. Ostatni prelegent Dariusz Magier (UPH w Siedlcach) na przykładzie sztandarów komitetu wojewódzkiego PZPR przechowywanych w Archiwum Państwowym w Siedlcach analizował celowość przechowywania tego typu obiektów w archiwach oraz poruszył problemy związane ze sposobem ich zabezpieczania i udostępniania.

Organizatorzy zapowiedzieli publikację materiałów, co staje się powoli tradycją Siedleckich Spotkań Archiwoznawczych.

POLSKA: Siedlce, Konferencja „Twórcy nietypowi i ich pozostałość aktowa”

Wpisany przez Anna Wajs, Urszula Kacperczyk

środa, 17 listopada 2021 08:16 - Poprawiony środa, 17 listopada 2021 13:23

Anna Wajs (AP w Warszawie)

Urszula Kacperczyk (AGAD)